

Cassià Costal —al centre de la fotografia— amb els assistents a la Colònia Escolar de "L'Autonomista" de Girona, 1928.

Cassià Costal, pedagog modern i ciutadà compromès

JOAN PUIGBERT

Enguany s'escau el cinquantenari de la mort de Cassià Costal. Aquesta commemoració pot ser una ocasió excel·lent per a recuperar definitivament la seva memòria. Crec que és absolutament necessari. Perquè, a desgrat d'alguns homenatges i alguns articles, Cassià Costal continua essent una figura borrosa, definida en tot cas per alguna referència tòpica i imprecisa. Diguem clarament que no ha estat incorporat d'una manera indefugible a la galeria de personatges i intel·lectuals que defineixen la Girona del primer terç del nostre

segle. I, tanmateix, hi mereix un lloc d'honor.

Comencem per dir que Cassià Costal fou un professor, un excel·lent professor de pedagogia. Aquesta és la imatge general que d'ell circula. La imatge estereotipada que el circumscriu a l'interès només dels historiadors del fet educatiu. Perquè, d'altra banda, aquesta definició genèrica sovint ni es contextualitza ni s'omple de contingut real.

De Zuric i Madrid a Girona

És ben cert que ans de res Cassià Costal fou un professor. En efecte, Costal s'estableix a Girona l'any 1912, quan tenia ja 36 anys, com a

professor de Pedagogia de l'Institut. Cal no oblidar que l'Escola Normal de Mestres, existent a la Ciutat des del 1844, havia estat integrada a l'Institut de Batxillerat. Costal, doncs, arriba a Girona, a la petita Girona del principi de segle (de poc més de 17.000 habitants), amb un bagatge d'experiència i d'obertura intel·lectual i vital notables. Tot i ser fill de Mollet de Peralada havia residit deu anys a Zuric, estada que havia aprofitat per conèixer l'obra dels grans pedagogs (Rousseau, Pestalozzi, Fröbel) i per connectar amb la filosofia idealista alemanya. Posteriorment havia residit quatre anys a Madrid fent els estudis de Magisteri i ampliant-los a l'*Escuela de Estudios Superiores del Magis-*

Sota la direcció de Costal, van abundar a la Normal les visites d'estudi, com la feta l'any 1915 a Sant Pere de Galligants.

primari apassionadament, connectà immediatament amb tot aquest torrent de renovació. Convertí la seva càtedra en una plataforma d'engrescament per a la dignificació del magisteri i de l'escola primària.

Deu anys director de la Normal

Des de la càtedra de Pedagogia de l'Institut va donar impuls a l'Agupació Normalista de Girona i, sobretot, va promoure el restabliment de l'Escola Normal de Mestres. La proposta, presentada per l'Associació del Magisteri, va ser ben acollida per la Diputació Provincial i per l'Ajuntament de la Ciutat, i va tenir resultats positius. El mes de maig del 1914 tenia lloc la reobertura de la Normal de Mestres.

Cassià Costal en va ser el Director fins el 12 de març del 1924, o sigui fins a la Dictadura de Primo de Rivera. Van ser deu anys de Direcció del centre, els anys més plentrics d'entusiasme de la Normal gironina. El secret de la bona marxa de la Normal cal cercar-lo, primordialment, en l'equip de professors presidit per Costal. En efecte, s'anà configurant un Claustre de professors relativament joves, amb una bona formació, i amb molta il·lusió (recordem els noms de Miquel Santaló, Manuel Xiberta, Mn. Ignasi-Enric Jordà, Tomàs Sobrequés, etc). Un professorat, en definitiva, convençut de la importància de la seva feina, imbuït del que podem anomenar "regeneracionisme educatiu". Un professorat proper i amb contacte permanent amb el magisteri. D'altra banda, la gran majoria dels professors eren catalans, i més precisament de Girona. Tot plegat conforma una imatge de la Normal de Girona molt allunyada del clixé d'un centre merament burocràtic, al marge de la vida real de l'escola i de la societat de l'entorn.

Costal —el segon de la dreta— amb altres assistents a l'Assemblea del Magisteri a Tarragona, 1919.

terio, en contacte mot directe per tant amb la *Institución Libre de Enseñanza*. Costal ocupà el primer número de la primera promoció, secció Lletres, de l'esmentada *Escuela*. Per això, malgrat conèixer prou bé Girona, el contrast entre els darrers catorze anys de la seva vida i la calma de la Ciutat devia ser bru-

tal. Girona, però, estava visquent un bon moment en l'àmbit de l'ensenyament primari. S'havia consolidat un poderós corrent de renovació que arrossegava bona part del magisteri públic. Costal, que s'autodefinia com a "fill de mestre, germà de mestre, fillol de mestres", i que vivia el món de l'ensenyament

La «casa pairal» dels mestres

Sota la Direcció de Cassià Costal la Normal esdevingué una institució educativa viva i dinàmica, malgrat les deficiències materials cròniques. Durant aquests anys les activitats complementàries foren

Claustre de professors i alumnes de la Normal de Girona, 1918-1922. Costal és al centre de la filera de dalt de l'orla.

molt abundants: conferències, publicació de *Minerva*, visites d'estudi (per exemple, el 25 d'abril del 1915 es féu una visita a l'església de Sant Pere de Galligants per tal d'estudiar el romànic, sota el guiatge de l'arquitecte Rafael Masó). En aquesta mateixa línia, val la pena de subratllar que el curs 1917/18, gràcies al suport de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, s'establí la càtedra de català. La Normal esdevenia el primer centre educatiu oficial de Girona amb ensenyament del català —tot i que l'assignatura era només voluntària—. Tot plegat fa que durant aquests anys sortissin de la Normal fornades successives de mestres ben preparats i alineats en les propostes de renovació pedagògica. Alguns dels mestres d'aquestes promocions sobresortiran notablement: Pere Roselló, Jesús Sanz, Josep Mallart, Àngel Frigola, Sixte Vilà, Joan Roura, Abelard Fàbrega,...

D'altra banda, Cassià Costal creia que la Normal havia de ser "la casa pairal" dels mestres. D'aquí que estimulés i abonés tota una llarga sèrie d'iniciatives. Per exemple, les "Conferències Pedagògiques d'Estiu" (recordem les de l'any 1915 amb la participació de Josep Barceló i Matas, "L'ensenyament del castellà a regions amb llengua altra"; Adela Trayter, "Sistema intuïtiu: Montessori" i Sebastià Pla, "L'art

a l'escola"), o les "Lliçons Públiques", organitzades per l'inspector Manuel Ibarz. Per això també participà i dirigí les Colònies Escolars de Girona. Tanmateix, la plataforma més important de què disposarà Cassià Costal per transmetre les seves propostes i reflexions fou el setmanari *El Magisterio Gerundense*, òrgan de l'Associació del Magisteri, del qual fou Redactor en Cap des del 1912 al 1918.

Capdavanter del reformisme pedagògic

Cassià Costal com a professor i pedagog partia d'una sòlida base intel·lectual assimilada durant els anys d'estudi i lectura a Suïssa i Madrid. Però, a més, i gràcies al domini de l'alemany, francès i italià anà actualitzant permanentment els seus estudis. Tres notes poden mostrar-nos la seva obertura als nous corrents. Una primera referència és l'assimilació del sistema Montessori aplicat als pàrvuls; en aquest sentit orientà els seus alumnes de pràctiques, l'any 1918, i alguns exposaren la seva experiència en uns articles publicats a *El Magisterio Gerundense*. Una segona nota avala el seu seguiment dels estudis de psicologia aplicats a la pedagogia, estudis que portava a terme el professor E. Claparède, a l'Institut J.J.

Rousseau de Ginebra, i que des- emboquen en el que s'ha anomenat "l'escola activa". En efecte, el mateix Claparède en una crònica en què parla de la seva estada a Girona, l'any 1921, escrivia: "... el Sr. C. Costal, professor de Pedagogia de la Escuela Normal de Gerona, compañero completamente dentro del movimiento, al corriente de todo lo que se hace en nuestro país..." La darrera referència és, encara, més significativa; l'any 1929 Cassià Costal publica a *Suplemento Literario de El Autonomista* un llarg article sobre les investigacions que està duent a terme Jean Piaget; és l'article "Nuevos estudios sobre el niño" (per cert que pocs mesos més tard, el 27 de març del 1930, J. Piaget faria una breu estada a Girona i a l'Ateneu de Girona seria rebut per Carles Rahola i Cassià Costal).

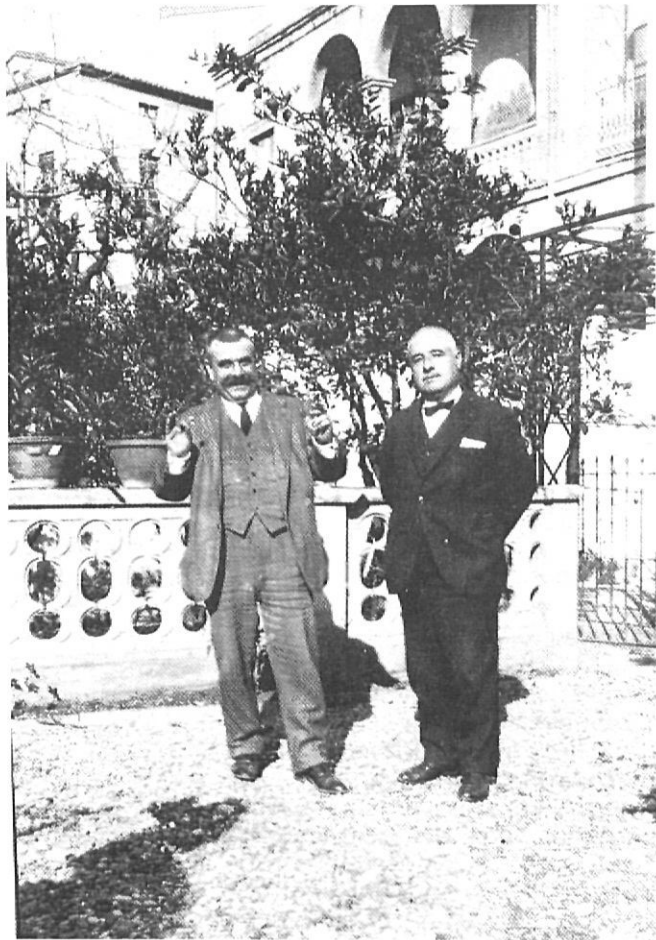
Cal dir que a redós de la immediata postguerra i del triomf de la Revolució bolxevic a Rússia es visqueren a Catalunya uns anys ideològicament i socialment molt vius i polèmics. Aquest clima de dissensió afectà, lògicament, el Claustre de la Normal i el magisteri públic gironí. Cassià Costal s'alineà clarament amb el sector reformista i en fou fins i tot un dels capdavanter, juntament amb Miquel Santaló. Per això no pot estranyar-nos que en imposar-se la Dictadura, Costal fos

EDUCACIÓ

Cassià Costal amb la seva esposa, 1920, i el matrimoni, de viatge per Europa, 1933.

Amb Laureà Dalmau, al pati de casa seva, 1930.

apartat de la Direcció de la Normal. A més, aquest cessament coincidí gairebé amb la mort del seu fill únic, que no tenia encara quatre anys. Aquesta mort marcà pregonament Cassià Costal.

Els nous aires de la República

Tot plegat fa que els anys de la Dictadura siguin anys d'una certa

discreció per a Costal. Amb tot, a final del 1926 publica una sèrie d'articles, sota el títol genèric "Orientaciones modernas en la enseñanza" (a *El Magisterio Gerundense*), estudiant l'aportació de Claparède, Décroly, el mètode de projectes, etc. També son significatius els seus articles d'homenatge a J. Dalmau Carles, en un moment en què era objecte de greus acusacions (maig del 1927), i a Pestalozzi, amb

motiu del centenari de la seva mort (gener del 1927), ambdós a *El Autonomista*.

Nous aires d'entusiasme i reformisme democràtic sacsejaren Catalunya amb la proclamació de la República. Cassià Costal participà activament d'aquesta atmosfera d'il·lusió. De fet, ja en el període de desglaç de la Dictadura, l'activitat de Costal es multiplica, tot apostant per la democràcia ("Una lección de

Una aula de l'Escola Normal de la Generalitat, 1931-1939. Dret —el segon de la dreta—, el seu director, Cassià Costal.

Democràcia", *El Autonomista*, 1 de juliol, 1930). D'altra banda, assenyala l'intima correlació entre educació i consolidació d'una societat democràtica, en la línia d'un cert "pedagogisme reformista" molt propi de l'època: "Vinguin escoles, i acadèmies, i centres d'educació i formació de l'home. Això és el que principalment manca en el nostre país. Entenc que moltes de les qüestions polítiques i socials que apassionen i divideixen els homes, devindrien simplificades i serien fàcils de resoldre, si tothom fos conscient de la seva personalitat... El problema cabdal, doncs, el problema dels problemes, és un afer de cultura, d'educació i formació de l'home" (a *Scherzando*, setembre, 1930). En aquesta mateixa línia cal referir-nos a la seva participació a l'Escola d'Estiu del 1930 (tot i que ja en edicions anteriors hi havia col·laborat), on donà una conferència, posteriorment recollida en un opuscle, sobre "Quelcom sobre el llenguatge i la intel·ligència del nen petit". I, sobretot, la dissertació "L'Escola actual no és pas educativa. Un greu defecte d'ella" desenvolupada al Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona.

President de la Diputació i secretari de l'Ateneu

En proclamar-se la República, Costal fou nomenat President pro-

visional de la Diputació Provincial. El fet no té, en si mateix, massa importància, puix que amb l'establiment de la Generalitat les Diputacions foren suprimides, i —per tant— ocupà el càrrec poquíssims dies. Ara bé, sí que aquest fet efímer és representatiu del moment que es vivia, i de la significació de Costal. En aquest sentit no deixa de ser simptomàtic que Costal ocupés la Presidència de la Diputació i Miquel Santaló l'Alcaldia de Girona. És ben bé la versió local del que s'ha anomenat la "República dels professors", i també del "pedagogisme republicà".

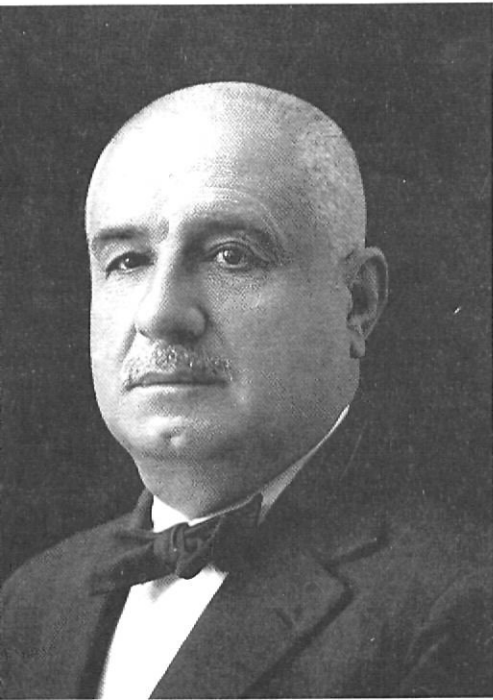
Tanmateix, l'àmbit d'actuació de Cassià Costal continuà essent fonamentalment la docència i l'actuació cultural. Perquè és hora ja de dir, a aquestes altures, que Cassià Costal continuà essent fonamentalment la docència i l'actuació cultural. Perquè és hora ja de dir, a aquestes altures, que Cassià Costal, fou a més d'un bon professor i un dels puntals bàsics del moviment de renovació pedagògica, un ciutadà actiu i promotor del millorament cultural de la Ciutat. Era un convençut esportista i fomentador de l'esport. Promotor de l'esperanto, organitzà juntament amb Mn. Casanovas el IX Congrés de la Federació Catalana Esperantista, l'any 1921, a Girona. Fou, a més, creador de l'Ateneu de Girona i n'ocupà la Secretaria. Des de l'Ateneu propicià importants actes de difusió cultural. No

sols això, sinó que ben sovint en fou el cronista precís i intel·ligent, sempre a les planes de *El Autonomista*. Així, i a títol merament d'exemple, recordem la crònica de la conferència de Joaquim Xirau sobre "Filosofia i Educació" donada en el marc de les Fires de Girona del 1928; o les ressenyes de les conferències de Jaume Serra Hunter, els mesos de març-maig del 1931. En un altre sentit, tampoc no podem oblidar la seva afecció a la música, i els elogis a Pau Casals reflectits en dues cròniques del mes de juny del 1924 ("En Pau Casals a Girona" i "El cel·lo d'en Casals").

Costal, «el Cossio català»

Els paràmetres ideològics en què es movia Cassià Costal eren, com ja hem dit, els propis del reformisme (no oblidem que hi havia qui parlava de Costal co "del Cossio català"). Però des de ben aviat Costal va mostrar interès especial pel món del treball i la seva dignificació. A partir d'un cert "idealisme pedagògic" s'interessà activament per l'educació obrera i professional. Com a mostres significatives podem esmentar l'article "Educació Obrera" (*El Autonomista*, 20 de juny, 1925), i el projecte de creació d'una Escola de formació professional.

Cal dir, doncs, que sí realment "tota la política és pedagògica", també deu ser veritat que "tota peda-

Costal en un retrat dels anys de maduresa i en una visita a Poblet —el segon de la dreta—, 1934.

gogia és política". D'aquí que Cassià Costal avançant sobre les seves pròpies preocupacions intel·lectuals i socials acabés definint força més el seu ideari. El seu compromís intel·lectual amb la Unió Socialista de Catalunya no ofereix cap dubte. El mateix Cassià Costal, en una conferència pronunciada el 1r de Maig del 1933 a la Biblioteca Municipal de Girona, deia: "Celebrem la festa del Treball. Tots vosaltres sabeu que aquesta té una significació de germanor obrera universal i que és una manifestació de la força pujant, moral, que tenim tots els treballadors (...). El socialisme és la forma d'estructuració social més científica. Per l'experiència secular sabem que han fracassat sorollosament tots els règims individualistes, la Humanitat només pot avançar en el regne de l'amor i de la comprensió, de la interacció de les grans forces humanes creadores reunides. El socialisme és la força popular i

política, l'estructuració de la qual permet amplitud d'horitzons infinits i de possibilitats immenses. El socialisme és un mètode polític d'un abast de realitzacions insospitades (...)" (*El Autonomista*, 2 de maig, 1933).

Cassià Costal, amb la República, tornà a ser nomenat Director de l'Escola Normal gironina. Però ho fou per poc temps. Perquè havent-se creat a Barcelona l'Escola Normal de la Generalitat, Costal va ser cridat a ser-ne professor, i Director. Allí trobarà, formant part del Claustre, companys i antics deixebles: Miquel Santaló, Àngel Frigola, Jesús Sanz, Joan Roura. Cassià Costal, doncs, es trasllada a viure a Barcelona i ja no tornarà a Girona si no és per afers puntuals. Morí a Barcelona el 19 de gener del 1937 i va ser enterrat a Sant Feliu de Guíxols. Enguany fa justament cinquanta anys.

Joan Puigbert és doctor en Geografia i Història.